

Ole Feldbæk

22. JULI 1936 – 1. OKTOBER 2015

AF GUNNER LIND

Hvis man følger de ydre data i Ole Feldbæks liv, aftegner der sig et forløb uden mange svinkeærinder. Han var født i København 1936 og kandidat fra Københavns Universitet, hvis guldmedalje han fik i 1962. Ansat ved Institut for Økonomisk Historie i København 1968, dr.phil. – også i København – 1969 og professor i økonomisk historie samme sted fra 1981 til sin pensionering som 70-årig. Højt respekteret af sine kolleger i videnskaben, hvad de blandt andet viste ved at vælge ham ind i dette selskab. Anerkendt på allerhøjeste sted, som det blandt andet kom til udtryk i Amalienborgprisen 2001 og i udnævnelsen til ridder af 1. grad.

I høj grad en tidens, stedets og personens enhed. Man kan lægge til, at han var født som søn af en søofficer, selv havde aftjent sin værnepligt i marinen, og at skibe på den ene eller anden måde dukkede op i en meget stor del af hans faglige produktion.

ET FAGLIGT UNIVERS

Men skindet bedrager. Ole Feldbæks løbebane som historiker kørte langt fra i samme spor. Det er en udfordring at skulle beskrive hans faglige udvikling, fordi den havde så mange sider, og fordi han ikke bare forlod én ting for at arbejde med en anden. Hans emnekreds endte med at ligne et træ. Der var vækst videre i stadig nye retninger, men uden at de gamle døde ud.

Som studerende forestillede han sig at skulle specialisere sig i middelalderen; men han blev fristet af den prisopgave, han fik guldmedaljen for. Opgaven var udkrevet i et emne inden for 1700-tallets handelshistorie. Dermed havde han fundet den emnekreds og den tidsalder, der kom til at sætte det stærkeste præg på hans forskning. I første omgang i form af disputatsen *India Trade under the Danish Flag, 1772-1808* (1969).

Men allerede i det næste større arbejde, bogen *Dansk neutralitetspolitik under krigen 1778-1783* (1971), var vægten flyttet et andet sted hen. Det var ikke rigtig handelen, der stod i centrum for hans interesse. Det var det udenrigspolitiske og sømilitære spil mellem den neutrale danske stat og de krigende stormagter. Det var ikke et farvel til kolonier, handel og søfart. Tværtimod. Han skrev *Kolonierne i Asien og Afrika* (1980), udgav de danske handelskompagniers oktrojer i 1986 og var en hovedkraft bag *Dansk Søfarts Historie* (1997). Men interessen for handelen var blevet et sekundært spor i forhold til det nye, udenrigspolitikken. Samme år som bogen om kolonierne, 1980, udkom *Denmark and the Armed Neutrality 1800-1801*. I 1985 kom det mest læste af alle hans arbejder, bogen om *Slaget på Reden*. Og mellem 2001 og 2005 udkom så den seks bind store *Dansk Udenrigspolitikks Historie*, som han tog initiativ til og var med til at redigere, og hvor han selv skrev om 1700-tallet. En udenrigspolitisk historie, som først og fremmest rykkede de internationale omgivelser, de vilkår, man handlede under, i centrum og dermed nåede videre end ældre fremstillinger med fokus på de danske aktører, deres beslutninger og deres ansvar.

På dette tidspunkt havde Ole Feldbæk for længst etableret sig som den dominerende skikkelse, når det gjaldt Danmarks historie i 1700-tallet i almindelighed. Allerede 1974 skrev han sin første syntese af tidsalderens historie i universitetslærebogen *Gyldendals Danmarks historie*. Han udgav en ny oversigt 1990 i *Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie*. Han behandlede denne tidsalder i *Aschehougs Norgeshistorie* (1996), i firebindsværket om *Danmark-Norge 1380-1814* (1998) og i *Dansk forvaltningshistorie* (2000), foruden i værkerne om søfarten og udenrigspolitikken. I mange årtier havde interessen for 1700-tallet været lav i dansk historisk forskning. Forståelsesrammen var i høj grad den, som var lagt af Edvard Holm i årene mellem 1879 og 1912. Ole Feldbæk skabte en ny syntese og dermed en ny samlet forståelse af den tidsalder, som han selv døbte den lange fred. En forståelse, som eksponerede den skjulte dynamik under stabiliteten i parykkernes tid, både de mange risici, de sociale spændinger og de store ændringer i samfundsorden og kultur.

Ud af beskæftigelsen med den indenrigske historie sprang en ny gren. Hans opmærksomhed havde fæstet sig ved et af århundredets centrale temaer: fædrelandet. Det blev først til en banebrydende artikel, så det kollektive projekt, der

førte til fire binds *Dansk Identitetshistorie* i 1991-92. Her var han igen initiativtager og redaktør og bidrog med store dele af de to første bind. I dette projekt markerede han sig som en klar fortaler for det modernistiske syn på nationaliteten, det vil sige for det standpunkt, at den moderne nationalisme, orienteret mod folk, sprog og nation som kulturel identitet, repræsenterer et radikalt brud med tidligere nationalisme, og at dette brud først bliver synligt i 1700-tallet.

Ole Feldbæk var altså i høj grad de store syntesers historiker; og sådan markerede han sig også langt ud over sin hjemmebane i 1700-tallet. Her møder man titler som *Danmarks økonomiske historie 1500-1840* (1993), første del af *Drømmen om tryghed, tusind års dansk forsikring* (2007) og den helstøbte et-binds *Danmarkshistorie* (2007).

De fleste af disse mange bøger kan læses af en bred kreds af interesserede, og de bliver læst. Der er ikke tvivl om, at Ole Feldbæk er sin generations mest læste historiker i Danmark.

EN FORSKERPROFIL

Det er let at se den store flid bag de mange værker. Her har jeg bare nævnt de vigtigste. Man kan vel også ane en anden karakteristisk egenskab: En stor glæde ved at kunne koncentrere sig i sit arbejdsværelse, omgivet af sit misundelsesværdige håndbibliotek. Men flid alene gør det ikke. Det er vigtigt at pege på en række egenskaber, som lå skjult under hans altid venlige og høflige form og hans klare prosa.

En af de egenskaber var beslutsomhed. Han kunne se mulighederne for sig, og hvordan de kunne realiseres. På mange planer. Hvordan får man et kollektivt projekt til at lykkes? Ved at vælge medarbejdere, som er prøvet af, og som man ved leverer det, de skal (som han engang betroede mig). Hvordan overlever man som forsker, selv om man har ansvaret for mange andres arbejde? Ved ikke at monopolisere magten og æren, men dele med andre i de ledende roller. Hvordan leverer man selv et utal af store manuskripter til tiden? Ved et klart koncept og en sikker prioritering af undersøgelser, plads og tid. Hvordan bliver så mange sider til, gennemskrevne og velskrevne? Ved hurtigt og sikkert at træffe sine beslutninger om, hvad der skal stå, og hvordan det skal stå. Ole Feldbæk efterspurgte også beslutsomhed hos andre. Så blev man ringet op – altid kl. 9 om morgenen, så det var ryddet af vejen – og spurgt, om man ikke lige havde et halvt år at sætte ind på det ene eller andet.

Beslutsomhed betød også dristighed. Mod til klare karakteristikker og skarpe

konklusioner. Det er ikke mindst synligt i de mange synteser. En bred historisk fremstilling kan virke besnærende selvfølgelig for læseren. Næsten banal. Men når man skriver den, skal man trække stregerne mellem de alt for få punkter, som faktisk er undersøgt til bunds, mellem forskningsbidrag fra mange generationer, drevet af meget forskellige spørgsmål. Det kræver mod, for man er ustandselig på den meget tynde is.

Ole Feldbæk var ikke spor bange for klare standpunkter, også selv om de kunne være kontroversielle i nogle øjne. Nogle eksempler: At en pæn del af den danske handel i Asien hvilede på transnational kapital, at dansk national identitet i alt væsentlighed har sine rødder efter 1750, at slaget på Reden var en klar engelsk sejr, at det dansk-norske fællesskab ville være brudt sammen indefra, hvis det ikke var blevet tvangsophævet udefra. Og mange, mange flere.

Men de indholdsmæssige provokationer havde aldrig en åbent kontroversiel form. Det var måske det mest kontroversielle. Når det gjaldt den historiske fremstillingsform, gik Ole Feldbæk helt sine egne vegne. Hans tidligste arbejder følger de standarder, der gjaldt for akademisk historie på den tid, altså sidst i 1960'erne. Meget datatunge og meget systematiske, sukker flere anmeldere. Siden bevægede historieskrivningen sig i en retning med tre karakteristiske træk: engagement med generaliseret teori fra hele det historisk-samfundsvidenskabelige felt; meget eksplicit diskussion af metoder, resultater og standpunkter i forskningen; og lige så eksplicit diskussion af sine egne valg.

Ole Feldbæk gik i den stik modsatte retning på alle tre punkter. Han ville ikke underminere den historiske fremstilling gennem et højt niveau af abstraktion og generalisering eller garnere den med fagintern diskussion. Det lå ham så fjernt, at han ikke engang brugte sider på at forklare hvorfor. Men hvis man kender forskningens standpunkter og konklusioner – både den empiriske og den teoretiske – kan man se, at det gjorde han også, og at han tog stilling. Men det blev flettet ind som en understemme i en fremstilling, hvor den, der ikke har forkundskaber, ser en anden overflade.

Det blev til fremstillinger, som det ikke var sådan at bide skeer med. ”Der vokser ikke græs, hvor hans hest har trådt”, som en yngre søfartshistoriker engang sukkede til mig. Der var han nu nok for pessimistisk. Ole Feldbæks værk kommer til at stå længe. Hans arbejde med materialet var altid sikkert og sobert, hans fremstilling klar og gennemtænkt. Men klarhedens forudsætning var det mod, som gør, at der mange steder står noget, som ægger til modsigelse og diskussion.

Ole Feldbæk var alt for meget gentleman til at ønske sig som part i en af de højspændte faglige diskussioner, som er karakteristiske for historie. Men jeg tror, at vi kommer til at opleve, at hans klare og skarpe syn på Danmarks historie ikke kun vil blive grebet og ført videre, men også vil blive afsæt for nye spørgsmål og ny forskning.

Ære være hans minde.